

БЕЗБЕДНОСТ

ЧАСОПИС
МИНИСТАРСТВА
УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

БЕОГРАД, година LXII 1/2020

УРЕДНИШТВО

Доц. др Божидар Оташевић, доцент Криминалистичко-полицијског универзитета,
Проф. др Миљивој Донсај, редовни професор Факултета спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду,
Доц. др Ивана Бодрожих, доцент Криминалистичко-полицијског универзитета,
Проф. др Тијана Шурлан, судија Уставног суда Републике Србије,
Проф. др Бојан Милисављевић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду,
Проф. др Миле Шикман, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Бања Луци, начелник Управе за полицијску обуку, Министарства унутрашњих послова Републике Српске,
Проф. др Младен Милошевић, ванредни професор Факултета безбедности Универзитета у Београду,
Катарина Томашевић, помоћник министра, начелник Сектора за људске ресурсе Министарства унутрашњих послова Републике Србије,
Др Слободан Малеших, помоћник директора полиције, Дирекција полиције Министарства унутрашњих послова Републике Србије,
Др Жељко Бркић, начелник Центра за полицијску обуку, Сектор за људске ресурсе Министарства унутрашњих послова Републике Србије,
Др Жељко Нинчић, начелник Одељења за оперативну полицијске вештине и опремање полиције, Управа полиције Министарства унутрашњих послова Републике Србије,
Др Наташа Радосављевић-Стевановић, начелник Одељења за физичко-хемијска и токсиколошка вештачења, Национални центар за криминалистичку форензику, Управа криминалистичке полиције Министарства унутрашњих послова Републике Србије,
Доц. др Владимир Шебек, шеф Одсека за борбу против корупције, Управа криминалистичке полиције Министарства унутрашњих послова Републике Србије.
Илија Раџић, главни координатор I, Дирекција полиције Министарства унутрашњих послова Републике Србије.
Марина Васић, главни службеник за управљање каријером запослених, Одељење за развој запослених и организације, Сектор за људске ресурсе Министарства унутрашњих послова Републике Србије.

Главни и одговорни уредник

Доц. др Божидар Оташевић

УРЕДНИК

Јасмина Владисављевић

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА

Јасмина Милетић

ЛЕКТОР ЗА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Весна Анђелић-Николенџић

АДРЕСА УРЕДНИШТВА:

Булевар Зорана Ђинђића 104
011/3148-734, 3148-739, e-mail: upobr@mup.gov.rs

ЧАСОПИС ИЗЛАЗИ ТРИ ПУТА ГОДИШЊЕ

(тираж: 800 примерака)

ШТАМПА: Комазец,

Краља Петра I, бб, Инђија

PDF верзија часописа доступна је на адреси:

<http://www.mup.gov.rs/> публикације,

и архива бројева од 2000. до 2015. године доступна је на адреси:

<http://prezentacije.mup.gov.rs/upravzaobrazovanje/bezbednost.html>

САДРЖАЈ

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАДОВИ

- Проф. др Тања КЕСИЋ
Предраг ЂЕТКОВИЋ
Проф. др Милан ЖАРКОВИЋ
- 5 АНАЛИЗА ПРИМЕНЕ НОВИХ ЗАКОНСКИХ РЕШЕЊА У СУЗБИЈАЊУ КОРУПЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
- Проф. др Валентина БАИЋ
Доц. др Ивана РАДОВАНОВИЋ
Милан ОЉАЧА
- 23 СОЦИОДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ХОМИЦИДАЛНЕ ПОПУЛАЦИЈЕ
- Катарина ТОМАШЕВИЋ
Др Саша Виријевић ЈОВАНОВИЋ
Др Јелена ЗДРАВКОВИЋ
- 48 УТИЦАЈ ДИГИТАЛНИХ ТЕХНОЛОГИЈА НА УНАПРЕЂЕЊЕ РАДА ПОЛИЦИЈЕ

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАДОВИ

- Проф. др Саша МИЈАЛКОВИЋ
Марко ЂОРЂЕВИЋ
- 65 ФЕНОМЕНОЛОГИЈА ПАРАМИЛИТАРИЗМА – ПРИЛОГ ПРЕВАЗИЛАЖЕЊУ ТЕРМИНОЛОШКИХ ДИЛЕМА ЈЕЗИКА БЕЗБЕДНОСНИХ НАУКА
- Проф. др Зоран ЂУРЂЕВИЋ
Проф. др Ненад МИЛИЋ
- 84 ЗНАЧАЈ АНАЛИТИЧКЕ ПОДРШКЕ У СУПРОТСТАВЉАЊУ САВРЕМЕНИМ ОБЛИЦИМА КРИМИНАЛИТЕТА У УСЛОВИМА ЕВРОПСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА
- Др Мина Т. ЗИРОЈЕВИЋ
Доц. др Дарко М. МАРКОВИЋ
- 103 ВЕРСКИ ФУНДИРАН САМОУБИЛАЧКИ ТЕРОРИЗАМ
- Проф. др Александар ЧУДАН
Ђурица НИКОЛИЋ
Проф. др Далибор КЕКИЋ
- 121 НОВА АРХИТЕКТУРА И РИЗИЦИ У ПОСЛОВАЊУ СА ПЛАТНИМ КАРТИЦАМА
- Бојан КУЗМАНОВИЋ
Доц. др Михаило ЗОГОВИЋ
- 138 УПОТРЕБА ДРУШТВЕНИХ МЕДИЈА У ПОБУЊЕНИЧКЕ И ПРОТИВПОБУЊЕНИЧКЕ СВРХЕ
- Катарина ЖИВАНОВИЋ
- 157 ЗЛОСТАВЉАЊЕ, МУЧЕЊЕ И ИЗНУЂИВАЊЕ ИСКАЗА ОСУМЊИЧЕНОГ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
- Марина ВАСИЋ
- 174 УСПОСТАВЉАЊЕ СИСТЕМА КАРИЈЕРНОГ НАПРЕДОВАЊА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА ЗАСНОВАНОГ НА ПРИНЦИПИМА УПРАВЉАЊА КОМПЕТЕНЦИЈАМА И УЧИНКОМ
- 191 УПУТСТВО САРАДНИЦИМА ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА

CONTENTS

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPERS

- Prof. Tanja KESIĆ, PhD
Predrag ĆETKOVIĆ
Prof. Milan ŽARKOVIĆ, PhD
- 5** ANALYSIS OF THE APPLICATION OF NEW LEGAL SOLUTIONS
IN SUPPRESSION OF CORRUPTION IN THE REPUBLIC OF SERBIA

- Prof. Valentina BAIĆ, PhD
Assistant Prof. Ivana RADOVANOVIĆ, PhD
Milan OLJAČA
- 23** SOCIODEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS
OF THE HOMICIDAL POPULATION

- Katarina TOMAŠEVIĆ
Dr Saša Virijević JOVANOVIĆ
Dr Jelena ZDRAVKOVIĆ
- 48** THE INFLUENCE OF DIGITAL TECHNOLOGY ON
POLICE WORK IMPROVEMENT

REVIEW PAPERS

- Prof. Saša MIJALKOVIĆ, PhD
Marko ĐORĐEVIĆ
- 65** PHENOMENOLOGY OF PARAMILITARISM – CONTRIBUTION TO
OVERCOMING THE TERMINOLOGICAL DILEMMAS OF THE
LANGUAGE OF SECURITY SCIENCES

- Prof. Zoran ĐURĐEVIĆ, PhD
Prof. Nenad MILIĆ, PhD
- 84** THE IMPORTANCE OF ANALYTICAL WORK IN COUNTERING
CONTEMPORARY FORMS OF CRIME IN THE
CONTEXT OF EU INTEGRATION

- Dr Mina T. ZIROJEVIĆ
Assistant Prof. Darko. M. MARKOVIĆ, PhD
- 103** RELIGION-MOTIVATED SUICIDE TERRORISM

- Prof. Aleksandar ČUDAN, PhD
Đurica NIKOLIĆ
Prof. Dalibor KEKIĆ, PhD
- 121** NEW ARCHITECTURE AND RISKS IN
PAYMENT CARD OPERATIONS

- Bojan KUZMANOVIĆ
Assistant Prof. Mihailo ZOGOVIĆ, PhD
- 138** THE INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA ON INSURGENCY

- Katarina ŽIVANOVIĆ
- 157** ILL-TREATMENT, TORTURE OR EXTORTION OF CONFESSION
FROM SUSPECTS IN THE LEGISLATION OF THE
REPUBLIC OF SERBIA

- Marina VASIĆ
- 174** ESTABLISHMENT OF A CAREER ADVANCEMENT
SYSTEM FOR POLICE OFFICERS BASED ON THE PRINCIPLE
OF COMPETENCY AND PERFORMANCE MANAGEMENT

- 191** INSTRUCTION FOR THE ASSOCIATES ABOUT
EDITING THE MANUSCRIPTS

*Проф. др Валентина БАИЋ**

Криминалистичко-полицијски универзитет

*Доц. др Ивана РАДОВАНОВИЋ***

Криминалистичко-полицијски универзитет

*Милан ОЉАЧА****

Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

ДОИ: 10.5937/bezbednost2001023В

УДК: 343.91:343.611-051::343.97(497.11)

Оригинални научни рад

Примљен: 4. 11. 2019. године

Датум прихватања: 7. 4. 2020. године

Социодемографске карактеристике хомицидалне популације

***Апстракт:** Имајући у виду да убиство представља најтежи облик криминалне активности, чија је распрострањеност најжалост постала социјални проблем од огромног значаја, циљ овог истраживања био је да у садашњим друштвеним околностима идентификујемо социодемографске карактеристике хомицидалне популације, која се тренутно налази на издржавању казне затвора у највећим казнено-поправним заводима на територији Србије. Истраживање је спроведено током 2019. године и обухватило је 138 осуђеника мушког пола старости 24–78 година, који су издржавали казну затвора у казнено-поправним заводима у Нишу, Пожаревицу, Падинској скели и Сремској Митровици због извршених кривичних дела убиства из члана 113 и тешког убиства из члана 114 КЗС. Резултати истраживања показују да је највећи број убица старости од 31 до 40 година, као и да су рођени односно имају пребивалиште у градским срединама. У погледу радног и социјалног статуса, резултати показују да су убице у највећем проценту особе са завршеном средњом школом, да су пре*

* valentina.baic@kpu.edu.rs

** ivana.radovanovic@kpu.edu.rs

*** milanolja@ff.uns.ac.rs

издржавања казне затвора били запослени на неодређено време, да су по занимању занатлије и техничари разних струка, да су неочењени, као и да су средњег социоекономског статуса. У погледу криминалне активности, највећи проценат убица је раније био осуђиван због имовинских и насилних деликата.

Кључне речи: хомицидална популација, убиство, социодемографске карактеристике, осуђеничка популација.

Увод

Као један од најтежих облика интерперсоналног насиља, убиство се разликује од свих других насилних облика понашања, како по својим манифестацијама тако и по последицама. Сложеност овог деликта, старог колико и свет, захтева и комплексна културолошка, социолошка, криминолошка и психолошка истраживања, посебно због чињенице да се ради о екстремном облику интерперсоналног насиља чије су последице непоправљиве. Изучавање социодемографских карактеристика извршилаца кривичног дела убиства представља афирмацију приступа овом криминалном феномену као комплексној појави, која је резултат дејства мноштва социјалних и персоналних чинилаца (Симеуновић-Патић, 2002: 289).

Нажалост, међу истраживачима нема баш много сагласности о вредновању значаја социјалних карактеристика. Поједини истраживачи им придају значење детерминанти проблема који истражују. Други их третирају као дискриминанте између учинилаца кривичних дела и „нормалне“ популације, а трећи као варијабле које служе за дескрипцију понашања које описују.

Чињеница да постоји разлика у истраживачком статусу социјалних карактеристика не умањује потребу за њиховим истраживањем, јер оне заиста могу имати и улогу детерминанти, као нпр. у вредносним системима (Аларгић, 2012: 224) и ставовима, али могу бити и дескриптивне варијабле, које значајно појашњавају природу феномена који се изучава.

У истраживањима кривичних дела убистава, социодемографске карактеристике се могу појавити у свим наведеним улогама. Ипак, најчешће се налазе у улози варијабли које говоре о карактеристикама самих извршилаца у односу на

оне који су учинили нека друга кривична дела или оне који нису кривично процесуирани. Нека од тих истраживања спроведена су знатно раније, али су упркос томе њихови резултати занимљиви и дан данас, посебно због чињенице да се могу упоредити са резултатима новијих истраживања и на тај начин инспирисати истраживаче да поставе различите хипотезе.

Имајући у виду да убиство представља најтежи облик криминалне активности, чија је распрострањеност најжалост постала социјални проблем од огромног значаја, циљ овог истраживања био је да у садашњим друштвеним околностима идентификујемо социодемографске карактеристике хомицидалне популације, која се тренутно налази на издржавању казне затвора у највећим казнено-поправним заводима на територији Србије.

У делу који следи аутори ће елаборирати преглед већег броја резултата истраживања која су се бавила феноменолошким одредницама кривичног дела убиства на нашим просторима. Затим ћемо презентовати резултате предметног истраживања и коначно дати кратак и уопштен осврт на главне резултате и њихове импликације.

Преглед ранијих истраживања у Србији

У једном од првих истраживања (Пешић, 1972), изведеном у оквиру програма Института за криминолошка и социолошка истраживања, анализирани су различите феноменолошке и етиолошке одреднице убистава на узорку од 1.000 учинилаца овог деликта, са простора бивше државе СФР Југославије. Подаци у истраживању су добијени анализом кривичних предмета и обухватили су неке од социодемографских карактеристика, као што су: пол, старост, занимање, образовни ниво, поврат и врсте поврата. Према резултатима овог истраживања, убице су биле најчешће особе мушког пола (87,3%), земљорадници (44,5%) или радници (32,2%), старости између 21 и 30 година (40,7%) или 31 и 40 година (29,9%), неписмени (27,7%), са завршена четири разреда (39,2%), односно осам разреда основне школе (25,3%). У погледу раније осуђиваности, резултати показују да извршиоци овог деликта нису били кажњавани (79%), док је 21% било осуђивано због насилних (15,2%) и имовинских деликата (13,2%).

У истраживању Млађеновић-Купчевић (1972) утврђено је да су убице биле особе старости до 30 година и ниског образовног статуса (две трећине извршилаца). У погледу осталих социодемографских карактеристика, резултати показују да је највећи број убица живео на селу, као и да су по занимању били претежно пољопривредници и радници.

Следећа студија која је релевантна за проблем овог рада јесте „Кајинов грех – психолошка типологија убица“ Лепосаве Крон (2000). Иако се типологија која се помиње у називу студије заправо односи на анализу личности убица, истраживањем је обухваћено и неколико социодемографских карактеристика, као што су: старост, образовање, запосленост у време извршења кривичног дела и брачни статус. Пол испитаника није био анализиран, будући да су узорак чинили искључиво особе мушког пола¹. Према резултатима овог истраживања највећи број убица био је старости између 20 и 30 година (40,1%), а затим између 30 и 40 година (35,2%). У погледу школске спреме, резултати истраживања показују да је највише убица имало завршену занатску или стручну средњу школу (50,7%), да је 21,9% имало завршена четири разреда основне школе или непотпуно завршену основну школу (5–7 разреда – 9,9%). Што се тиче запослености у време извршења кривичног дела, може се рећи да је преко две трећине убица било запослено. У погледу брачног статуса, резултати показују да је 65% убица било ожењено, односно да је 35% било неожењено, као и да је 29,6% (од 65% који су били ожењени) из различитих разлога доживело развод и губитак породице.

У овом контексту важно је поменути и истраживање Симеуновић-Патић (2003). Оно је обухватало 486 правноснажно осуђених особа оба пола² (94% мушкараца и 6% жена) свих узрасних категорија. Резултати су показали да су извршиоци кривичног дела убиства мушког пола били старости између 25 и 34 године (27,5%), али да је био значајан проценат и оних који су

¹ Узорак су чинила 142 испитаника мушког пола који су извршили кривично дело убиства и налазили су се на издржавању казне затвора у казнено-поправним заводима у Пожаревцу, Нишу и Сремској Митровици.

² У раду ћемо презентовати само резултате који се односе на осуђеничку популацију мушког пола.

старости између 35 и 44 године (19,5%). У погледу нивоа школског образовања, највећи број убица је имао завршену средњу стручну школу (32,2%), односно средњу школу општег смера (28%), док је највише било квалификованих радника и занатлија (39%), као и оних без занимања (16%). Дистрибуција података код варијабле „запосленост“ показала је да је 27% убица незапослено, да је 15% било повремено запослено, док је чак 58% било запослено или радило на приватном имању. Што се тиче социоекономског статуса, резултати су показали да је 45% убица било средњег статуса, 36,5% је било екстремно лошег социоекономског статуса, као и да је свега 18,5% живело релативно ситуирано. У погледу социјалних прилика, резултати су показали да је 38% убица водило порекло из породица неквалификованих и полуквалификованих радника, 20,2% из породица земљорадника, 16% из породица квалификованих радника и, коначно, 12,6% из породица службеника. Када је у питању карактер места рођења и места пребивалишта, највећи проценат убица је рођен и живео у граду (54,5%), док је свега 25% рођено и живело на селу. Подаци о брачном статусу убица у време извршења кривичног дела показали су да је 41,3% убица било ожењено, тј. живело у браку, док је 45,4% било неожењено или разведено (11%). У погледу раније криминалне активности, резултати су показали да је 42,4% убица било раније осуђивано, од чега је 28% било санкционисано за ненасилне деликте (имовински деликти), а 14,4% за насилне деликте. У погледу варијабле „комплетност примарне породице“, резултати показују да је чак 63% убица одрасло с оба родитеља, али су односи унутар породице били дисфункционални.

Претпоследња у низу студија о којој ће у овом раду бити речи јесте студија под називом „Убиство у породици“ (Ковачевић, Кесман, 2006). Истраживање је спроведено у периоду од 1993. до 2002. године и обухватало је 263 извршиоца кривичног дела убиства које је извршено у породици (9,88% је имало карактер вишеструког убиства), од чега је 79,7% било мушкараца, а 20,3% жена³. Подаци у студији су добијени на основу анализе судско-

³ Као и у претходном коментару, у раду ћемо презентовати само резултате који се односе на осуђеничку популацију мушког пола, с обзиром да се на њу односи предмет овог истраживања.

психијатријских вештачења, при чему су узете у обзир и социодемографске карактеристике извршилаца. Резултати показују да је највећи проценат убистава у породици извршен од стране особа мушког пола просечне старости 42,5 година, односно старости између 30–39 година (26,4%), а затим и старости између 40–49 година (25%). У погледу нивоа школског образовања, резултати су показали да је највећи број убица имао незавршену основну школу (26,6%), затим завршену основну школу (19,8%) и завршену средњу школу (26,4%). У погледу запослености и радног статуса, резултати истраживања су показали да су убице у највећем проценту у време извршења кривичног дела били незапослени (53,3%), као и да у погледу радног статуса доминирају службеници (31,1%), затим радници (25,9%) и земљорадници (20,7%). Подаци о брачном статусу показују да су убице у време извршења кривичног дела у највећем проценту били ожењени (52%), затим неожењени (26,2%) или су живели у ванбрачној заједници (21%). У погледу структуре примарне породице, резултати показују да је највећи број убица одрастао у комплетним породицама (56,1%), односно да је 32,5% убица одрасло у дисфункционалним породицама. И коначно, у погледу раније осуђиваности, резултати показују да је чак 88,2% убица било неосуђивано, односно да им је убиство било прво кривично дело.

Последња студија о којој ће бити речи је студија која је у спроведена у периоду 1996–2005. године и обухватила је 154 извршиоца кривичног дела убиства оба пола (Gajić, Milatović, Golubović, Dadasović, Ralević, Golubović, 2016). Подаци су, као и у претходној студији (Kovačević, Kesman, 2006), добијени на основу анализе судско-психијатријских вештачења, при чему су узете у обзир неке од социодемографских карактеристика извршилаца, претходна психијатријска историја и психијатријски статус у време извршења кривичног дела. У погледу социодемографских карактеристика, резултати показују да међу убицама доминирају мушкарци (92,2%) просечне старости 35,8 година, нижег образовног статуса (87%), који су у време извршења кривичног дела били већином незапослени (59%) и ожењени (44,8). У погледу раније осуђиваности, утврђено је да 24% убица било претходно осуђивано, и то за најчешће за имовинске деликте (45%) и насилне деликте (3,5%).

Метод

Узорак и процедура

Истраживањем је обухваћено 138 осуђеника мушког пола старости од 24 до 78 година, који су издржавали казну затвора због извршеног кривичног дела убиства (42%) и тешког убиства (58%). Детаљне социодемографске карактеристике узорка приказане су у одељку *Резултати*.

Истраживање је спроведено током 2019. године у казнено-поправним заводима у Нишу, Пожаревцу, Падинској скели и Сремској Митровици. Пре учешћа у истраживању осуђеници су потписали сагласност путем које су информисани о циљевима и анонимности истраживања с обзиром на поверљивост података. Учешће у истраживању је било добровољно. Резултати представљени у овом истраживању део су података који су прикупљени применом шире батерије тестова, која је конструисана у циљу дефинисања не само социодемографских карактеристика, већ и испитивања психолошког профила базичних димензија личности (особине личности мерене су Закермановим упитником за процену личности – ЗКПQ–50–ЦЦ, којим је операционализован алтернативни петофакторски модел личности) (Олјаћа, Ваић, Динић, 2019) извршилаца насилних деликата, укључујући и кривично дело убиства. Батерија тестова је испитаницима дистрибуирана у формату папир-оловка.

Инструмент

За потребе истраживања аутори су конструисали упитник основних података, који је намењен за прикупљање општих социодемографских података као и података о претходној криминалној активности (Прилог 1).

Методи анализе података

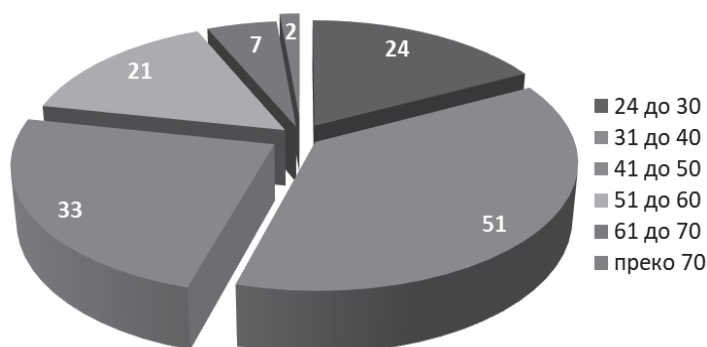
У циљу стицања увида у учесталост појединих категорија одговора испитаника, примењен је фреквенцијски и дескриптивни метод анализе података. У циљу упоређивања учесталости појединих категорија унутар једне варијабле примењен је χ^2 тест

за једну варијаблу, док је за повезаност између категорија одговора различитих варијабли за убиство или тешко убиство примењен χ^2 тест. Коефицијент контингенције је примењен с циљем испитивања снаге повезаности између категоријалних варијабли, које су на основу χ^2 теста идентификоване као значајно повезане. И коначно, два Т-теста за независне узорке примењена су како би се испитале разлике између групе испитаника осуђених за убиство и групе испитаника осуђених за тешко убиство, у контексту година старости и дужине изречене казне.

Резултати

Старосна структура

Старост осуђеника се кретала у распону од 24 до 78 година. Просечна старост је износила $AC = 41,3$ године ($СД = 11,6$ година), док се 68% (± 1 СД) осуђеника налази у опсегу од 29,7 до 52,9 година. Старосне декаде нису подједнако заступљене у узорку ($\chi^2(6) = 68,9$, $p < ,001$). Највећи број осуђеника има од 31 до 40 година (37,0%), а затим од 41 до 50 година (23,9%), док је нешто мањи број старости до 30 година (17,4%) и старости од 51 до 60 година (15,2%). Мањи број осуђеника је старости од 61 до 70 година (5,1%) или старости преко 71 године (1,4%) (Графикон 1).

Графикон 1. Старосна структура осуђеника

Образовна структура

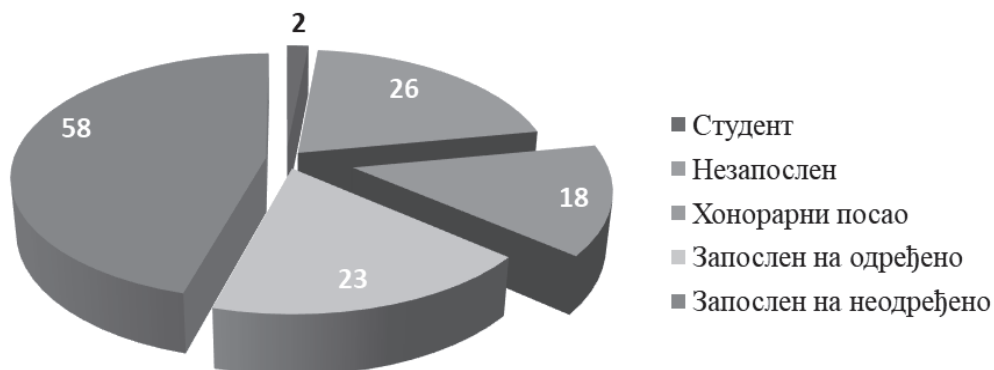
Податке о стеченом образовању односно школској спреми дало је 135 осуђеника. Разлика између учесталости појединих образовних категорија статистички је значајна ($\chi^2(5) = 199,9$, $p < ,001$). Значајно више има осуђеника са завршеном средњом школом (60%) него осуђеника коју имају завршену основну школу (20%), незавршену основну школу (8,1%), вишу/високу, струковну школу (7,4%), завршене основне студије (3,7%) или мастер студије (0,7%) (Графикон 2).

Графикон 2. Образовна структура осуђеника

Запосленост

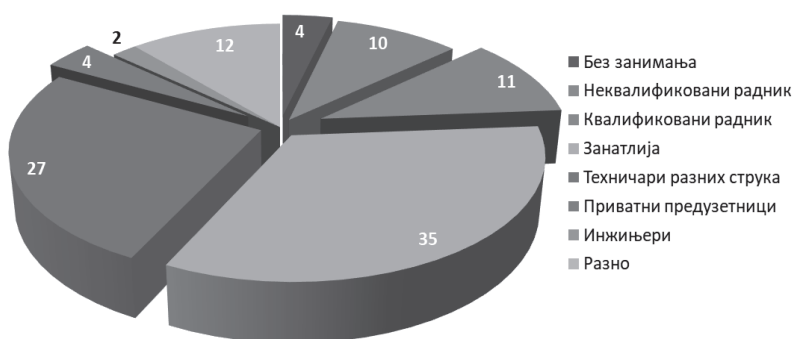
Податке о претходном запослењу (пре одласка на издржавање затворске казне), дало је 127 осуђеника. Разлике између учесталости појединих категорија образовања статистички су значајне ($\chi^2(4) = 65,8$, $p < ,001$). Највећи број осуђеника био је запослен на неодређено време (45,7%), док су преостали били незапослени (22%), запослени на одређено (18,1%), запослени хонорарно (14,2%), или су припадали студенској популацији (1,6%) (Графикон 3).

Графикон 3. Запослење осуђеника

Занимање

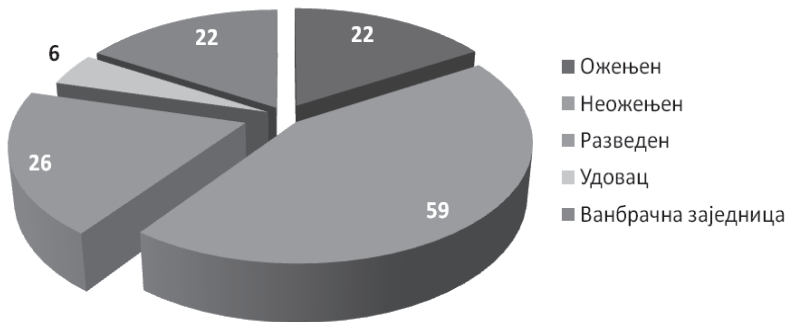
Податке о занимању дало је 105 осуђеника. Највећи број осуђеника су по занимању занатлије (33,33%) или техничари разних струка (25,71%), док је нешто мање квалификованих (10,48%) и неквалификованих радника (9,52%) (Графикон 4).

Графикон 4. Занимање осуђеника

Брачни статус

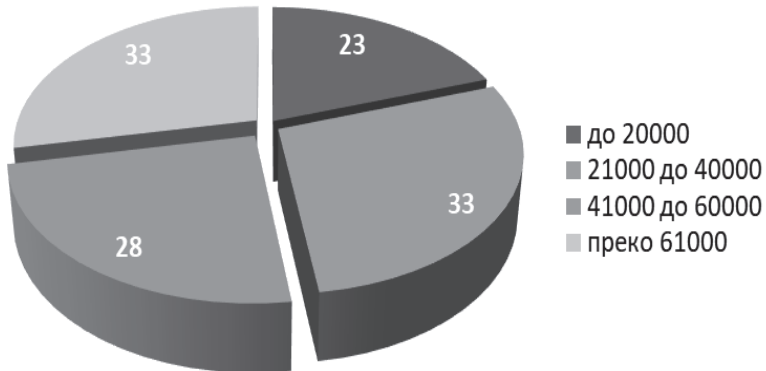
Податке о брачном статусу дало је 135 осуђеника. Разлике између учесталости појединих категорија брачног статуса статистички су значајне ($\chi^2(4) = 56,2$, $p < ,001$). Највећи број осуђеника је неожењен (43,7%), затим ожењен (16,3%), разведен (19,3%), и живи у ванбрачној заједници (16,3%), док је најмање оних који имају статус удовца (4,4%) (Графикон 5).

Графикон 5. Брачни статус осуђеника

Социоекономски статус

Социоекономски статус је резултат не само личних карактеристика, него и ширих друштвених услова у којима се налазе њени одрасли чланови као и цела породица (Баић, Коларевић, Ранковић, 2018: 261). У овом раду социоекономски статус је одређен на основу висине прихода домаћинства. Податке о месечним приходима породице дало је 135 осуђеника. Учесталост појединих категорија месечних прихода породице из које потиче осуђеник је уједначена ($\chi^2(3) = 2,3$, $p > ,05$) (Графикон 6).

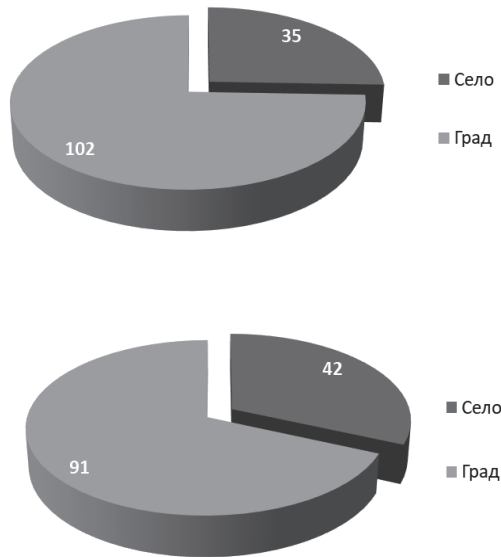

Графикон 6. Социоекономски статус породице осуђеника

Карактер места рођења и пребивалишта

Податке о месту рођења дало је 138 осуђеника, док је за место пребивалишта, податке дало 133 осуђеника. Значајно више осуђеника ($\chi^2(1) = 32,7$, $p < ,001$) рођено је у граду (74,5%) него у селу (25,5%). Такође, значајно више осуђеника ($\chi^2(1) = 18,1$, $p < ,001$) станује у граду (68,4%) него у селу (31,6%) (Графикон 7 и 8).

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАДОВИ

Графикон 7. Место рођења
Графикон 8. Место пребивалишта

Претходна криминална активност

Податке о претходној криминалној активности дало је 137 осуђеника. Резултати показују да не постоји статистички значајна разлика ($\chi^2(1) = 2,64$, $p > ,05$) између броја осуђеника који претходно нису извршили кривично дело (43,1%) и осуђеника који су раније извршили кривично дело (56,9%). Пре правоснажне пресуде за извршена кривична дела убиства и тешког убиства, 78 осуђеника је извршило укупно 97 кривичних дела. Најчешће је реч о имовинским деликтима (32,9%), кривичним делима против живота и тела (18,2%) и кривичним делима против јавног реда и мира (11,3%) (Графикон 9).

Социодемографске карактеристике хомицидалне популације

Графикон 9. Претходна криминална активност

Разлике између особа осуђених за убиство и тешко убиство

Разлике у социодемографским карактеристикама осуђених за убиство и тешко убиство представљене су у табели 1. Наведене групе осуђеника разликују се у образовању и месечним приходима породице односно чланова домаћинства осуђеника.

Табела 1. Разлике у социодемографским карактеристикама осуђених за убиство и тешко убиство

	Н	χ^2	ДФ	п
Образовање	135	12,1	5	,034
Запослење	127	5,1	4	,281
Брачни статус	135	2,7	4	,611
Месечни приходи	117	9,7	3	,021
Место рођења	137	0,1	1	,862
Место становања	133	3,1	1	,079
Раније осуде	137	0,8	1	,373

Легенда. Н – број испитаника. ДФ – број степени слободe.

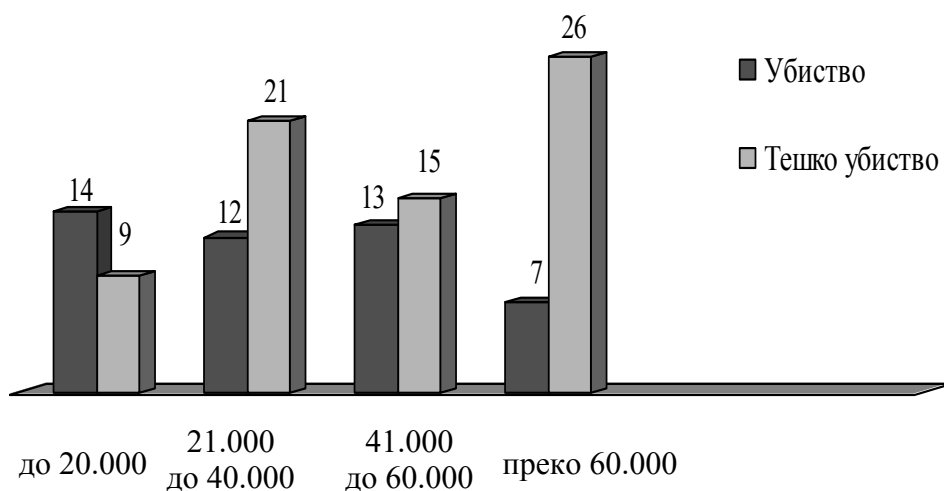
Разлике у образовању представљене су графиконом 10. Завршена средња школа је најчесталија образовна категорија код обе групе

осуђеника. Ниже образовне категорије, као што је незавршена и завршена основна школа, нешто су чешће присутне у групи осуђених за убиство. Више образовне категорије, тј. завршен факултет односно виша/висока школа, чешће су присутне код групе осуђених за тешко убиство.

Графикон 10. Разлике у образовању између испитаника осуђених за убиство и тешко убиство

Разлике у месечним приходима породице (чланова домаћинства) представљене су графиконом 11. Група осуђених за убиство има генерално ниже месечне приходе него група осуђених за тешко убиство. Разлике су најизраженије код категорије „до 20.000 РСД“ – више испитаника осуђених за убиство, као и код категорије „преко 60.000 РСД“ – више испитаника осуђених за тешко убиство.

Графикон 11. Разлике у висини месечних прихода између испитаника осуђених за убиство и тешко убиство

Нису уочене статистички значајне разлике ($T(125) = -0,89$, $p > ,05$) у старости испитаника из групе осуђених за убиство ($AC = 40,28$, $СД = 11,45$) и групе осуђених за тешко убиство ($AC = 42,06$, $СД = 11,71$).

Дискусија

У истраживањима социодемографских карактеристика хомицидалне популације, почевши од седамдесетих година па до краја двадесетог века, утврђено је да је кривично дело убиства доминантно карактеристика особа мушког пола, старости од 20–30 година и нижег образовног статуса. У истраживањима која су спроведена почетком двадесет првог века старосна и образовна граница убица померала се и обухватала највише особе старости од 30–40 година, а затим старости од 40–50 година, који су имали завршену средњу школу. Подаци добијени на нашем узорку иду у прилог томе, уз опаску да је међу убицама има и оних са завршеном вишом или високом школом. На основу прегледа доступних истраживања (Gajić et al., 2016; Kovačević, Kesman,

2006; Kron, 2000; Млађеновић-Купчевић 1972; Пешић 1972; Симеуновић-Патић, 2003) евидентно је да се структура занимања убица мењала током времена, почевши од земљорадника и неквалификованих радника, до квалификованих радника, занатлија и службеника. Подаци у нашем узорку делимично одступају од претходно добијених резултата, јер је број неквалификованих и квалификованих радника процентуално најмање заступљен, док је број занатлија и техничара разних структура најзаступљенији, уз констатацију да је у узорку, сходно вишем образовном статусу, био заступљен и одређени број инжењера и приватних предузетника, који су чешће осуђени за тешко убиство.

Резултати у погледу запослења показују битна одступања од резултата која су добијена у претходним годинама и деценијама, где бележимо да је око две трећине (Kron, 2000; Млађеновић-Купчевић, 1972; Пешић, 1972), односно 58% хомицидалне популације било запослено (Симеуновић-Патић, 2003), док са друге стране подаци говоре у прилог томе да је више од 50% ове популације било незапослено (Gajić et al., 2016; Kovačević, Kesman, 2006). Подаци добијени на нашем узорку показују да је чак 78% хомицидалне популације било запослено, што на неодређено и одређено време, што хонорарно.

У погледу социоекономског статуса резултати показују извесна одступања од резултата претходних истраживања, у којима је више од трећине извршилаца било оптерећено егзистенцијалним проблемима (Симеуновић-Патић, 2002: 303). У овом истраживању нешто више од половине узорка је имало месечне приходе изнад 60.000 динара, што је изнад просечне нето зараде у Србији, која је у августу 2019. године износила 54.115 динара⁴.

Када резимирамо податке о социјалном статусу, закључујемо да они нису неповољни будући да је процентуално већи број убица имао месечне приходе значајно више од просечне зараде. У том смислу можемо констатовати да у овом истраживању није потврђена теза о етиолошкој повезаности социјалног порекла и делинквенције односно преступништва.

⁴ Саопштење ЗР10 Републичког завода за статистику бр. 286 од 25. 10. 2019 (доступан 30. 10. 2019. године).

Овај закључак истовремено може говорити о значају других предиктора криминалног понашања, почевши од специфичне констатације многих особина личности (Buss Perry, 1992: 452; Miller, Lynam, Leukefeld, 2003: 497; Momirović, Hošek, 1998: 29; Van Dam, Janssens, De Bruyn, 2005: 7) или типова личности (Grumm, Von Collani, 2009: 845; Oljača et al., 2019: 45), као и фактора социјалног окружења (Баић, 2018: 165; Баић, Коларевић, Гојковић, 2015: 38; Kron, 1998: 49). Бројна истраживања говоре у прилог наведеном, уз констатацију да се код убиства сваки од индивидуалних фактора мора посматрати у садејству с факторима окружења, јер би се у противном могло закључити да су такви појединци вероватно насилни већи део свог времена или стално (Brookman, Maguire, Pierpoint, Bennett, 2010: 278–279). Дакле, извесно је да једноставан стицај карактеристичних ситуационих околности на неки начин кореспондира са когнитивним и конативним факторима личности, односно појединца (Knežević, Kron, Vučinić, 1995: 126; Momirović, Hošek, Radovanović, Radulović, 1998: 27), укључујући и један од врло значајних предиктора будућег упуштања у криминално понашање као што је криминални когнитивни стил (Hickey, 2003: 17; Topalli, Wright, Fornango, 2002: 350).

Резултати у вези с брачним статусом битније одступају од резултата који су презентовани у ранијим истраживањима (Kovačević, Kesman, 2006; Kron, 2000; Симеуновић-Патић, 2003). Наиме, чак нешто мање од половине нашег узорка било је нежењено у време криминализације, што би имплицитно могло да нас наведе на закључак да би интегрисаност у брачну заједницу евентуално могла да ублажи ризик од криминализације (Симеуновић-Патић, 2002: 304), уз уважавање чињенице да је криминално понашање последица различитог утицаја испреплетених психолошких и ситуационих чинилаца, о чему је било речи у претходном делу излагања.

Подаци у вези с карактером места рођења и места пребивалишта хомицидалне популације у складу су са резултатима претходних истраживања, према којима је највећи број убица био рођен и живео у граду. И коначно, подаци у вези с ранијом осуђиваносћу, који могу бити релативно поуздан индикатор криминалне склоности хомициданата, показују да је више од половине убица било раније осуђивано због извршених

кривичних дела из области имовинских деликата, укључујући разбојништво и разбојничку крађу, као и насилних деликата, укључујући и убиство. Имајући у виду и чињеницу да се разбојништво и разбојничка крађа, иако спадају у имовинске деликте, врше уз примену насиља, основано можемо претпоставити да су убице у својој криминалној активности биле склоне насилном понашању. За насиље се често везује агресивност (Hickey, 2003: 5), а она представља једну од базичних димензија личности, која је важан предиспонирајући фактор ка фаворизовању насилних престапа у односу на остале деликте (Otašević, Jovanov, Oljača, 2014: 573).

Закључак

Покушај да се на основу социодемографских карактеристика изведе неки општи закључак о феноменолошким одликама хомициданата враћа нас на једну од претходно изречених констатација о значају психолошких и ситуационих чинилаца у манифестовању криминалног понашања. Наиме, старост, образовање, запосленост, занимање, брачни статус, економске прилике и карактер места рођења и пребивалишта, тешко се могу сматрати поузданим индикатором повећаног ризика од учествовања у криминалним активностима хомицидалне популације. Упркос томе, и предметно истраживање и друга емпиријска истраживања говоре у прилог томе да су убице у феноменолошком смислу, с обзиром на демографске карактеристике, хетерогена популација. Следећи корак је осмишљавање нових методолошких процедура у сагледавању проблематике убистава с објективне и субјективне стране, дакле са стране услова који погодују њеном вршењу, као и са стране чинилаца који се односе на учиниоца и његово криминално понашање. Допринос психолошких феномена криминалном понашању једини је реални основ за превентивне поступке, што није случај са социјалним феноменима или реакцијом државе, која ступа на сцену тек када је кривично дело већ извршено (Wolf, Radovanović, Radulović, 1995: 64).

Литература

1. Аларгић, Д. (2012). *Карактеристике појединца као чиниоци система вредности припадника Војске Србије*, докторска дисертација. Београд: Универзитет у Београду, Филозофски факултет.
2. Баић, В. (2018). *Криминалистичка психологија*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
3. Баић, В., Коларевић, Д., Гојковић, В. (2015). Просторно-временске карактеристике кривичног дела силовања. In Љ. Машковић (ур.), *Криминалистичко-форензичка обрада места кривичних догађаја*, Вол. II (стр. 37–46). Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
4. Баић, В., Коларевић, Д., Ранковић, М. (2017). Социодемографске карактеристика извршилаца кривичног дела силовања. У: Д. Коларић (ур.), *Форензички методи у криминалистици* (стр. 255–272). Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
5. Brookman, F., Maguire, M., Pierpoint, H., Bennett, T. (2010). Handbook on crime. Devon: Willan. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 5, (3), 278–279.
6. Buss, A. H., Perry, M. (1992). The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 452–459.
7. Gajić, Z., Milatović, J., Golubović, B., Dadasović, J., Ralević, S., Golubović, J. (2016). Sociodemographic and psychiatric characteristics among homicide offenders in Serbia – the province of Vojvodina (1996–2005). *Medical review*, (7–8), 224–229.
8. Grumm, M., Von Collani, G. (2009). Personality types and self-reported aggressiveness. *Personality and Individual Differences*, 47, 845–850.
9. Hickey, E. (Ed.). (2003). *Encyclopedia of murder and violent crime*. Thousand Oaks, CA: Sage.
10. Knežević, G., Kron, L., Vučinić, B. (1995). Tipovi ličnosti „normalnih“ ubica. *Psihologija kriminala (1)*, 115–129.
11. Kovačević, R., Kecman, B. (2006). *Ubistvo u porodici*. Београд: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
12. Kron, L. (1998). Tipovi ubica. *Psihologija kriminala (4)*, 45–59.

13. Kron, L. (2000). *Kajinov greh – psihološka tipologija ubica*. Beograd: Institut za kriminološka.
14. Miller, J. D., Lynam, D., Leukefeld, C. (2003). Examining antisocial behavior through the five-factor model of personality. *Aggressive Behavior*, 29, 497–514.
15. Mladenović-Kupčević, R. (1972). Društvene i individualne karakteristike homocidalne populacije u BiH. Sarajevo: Svjetlost.
16. Momirović, K., Hošek, A. V. (1998). Uticaj kognitivnih i konativnih faktora na kriminalno ponašanje. *Psihologija*, 31(1–2), 29–44.
17. Momirović, K., Hošek, A., Radovanović, D., Radulović, D. (1998). Uticaj konativne dezorganizacije agresivnosti i amoralnosti na intenzitet kriminalnog ponašanja. *Psihologija kriminala*, 4, 18–29.
18. Oljača, M., Baić, V., Dinić, B., (2019). Typology of Perpetrators of Certain Criminal Offenses with Elements of Violence. *Proceeding of the XXV Scientific conference Empirical studies in psychology*, 43–46.
19. Otašević, B., Jovanov, M., Oljača, M. (2014). Razlike u dimenzijama agresivnosti između nasilnih i nenasilnih prestupnika i pripadnika opšte populacije. *Primenjena psihologija*, 7(4), 565–579.
20. Radovanović, D., Radulović, D. (1995). Cognitive and Conative characteristics of criminals. *Psihologija kriminala* (1), 75–86.
21. Пешић, В. (1972). *Убиства у Југославији*. Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
22. Симеуновић-Патић, Б. (2002). Социјалне карактеристике извршилаца кривичних дела убиства. *Зборник радова: Деликти насиља. Кривично-правни и криминолошки аспект*, 289–312.
23. Симеуновић – Патић, Б. (2003). *Убиства у Београду, криминолошка студија*. Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
24. Smith, E. Edwards., Hoeksema-Nolen, S., Frederickson, L. Barbara., Loftus, R. Geoffrey., Bem, J. Darly Maren, S. (2003). *Atkinson & Hilgard's Introduction to Psychology*. Wadsworth. Thomas Learning Company.

25. Topalli, V., Wright, R., Fornango, R. (2002). Drug dealers, robbery and retaliation. Vulnerability, deterrence and the contagion of violence. *British Journal of Criminology*, 42, 337–351.
26. Van Dam, C., Janssens, J. M. A. M., De Bruyn, E. E. J. (2005). PEN, Big Five, juvenile delinquency and criminal recidivism. *Personality and Individual Differences*, 39, 7–19.
27. Wolf, B., Radovanović, D., Radulović, D. (1995). Faktorska struktura kriminalnog ponašanja. *Psihologija kriminala (1)*, 63–73.

Sociodemographic Characteristics of the Homicidal Population

Abstract: *The criminal act of murder is considered to be one of the more serious criminal offenses, since the person is deprived of the basic and most important right, and that is the right to life. Psychologists have always shown a great interest in this kind of violent delicts, as well as interpersonal violence in general. Attempting to explain and understand this type of violent behavior, they proceeded, most often, with studying the personality interaction and its socio-psychological environment. On the other hand, by studying the most important modalities of sociodemographic features, in our work, we tried to determine them from an etiological side, the bearers of this criminal activity more precisely, keeping in mind that murder is one of the most difficult forms of interpersonal violence, which is, unfortunately, a part of our everyday lives.*

The sample included 138 male prisoners aged 24-78 who were serving a prison sentence in Penitentiary Rehabilitation Institutions in Niš, Požarevac, Padinska skela, and Sremska Mitrovica, due to the crimes and killings they had committed. Respondents completed a questionnaire made for research purposes, which collects general sociodemographic data, as well as data related to earlier criminal activity. The results have shown that the majority of killers belong to the age structure of 31 to 40 years and that they were born or have had a place of residence in urban areas. The structure, in terms of social and working status, was diverse, starting from unskilled workers, workers without interest, craftsmen, and technicians of various professions, to private entrepreneurs, engineers, etc.

In terms of other sociodemographic characteristics, the results of the survey have shown that they were convicted persons who had completed high school in the largest percentage, that they had been employed before serving the prison sentence, and that they were of a medium socioeconomic status, with about half of the respondents saying that they had incomes higher than the average net salary in Serbia. Regarding criminal activity, the highest percentage of killers had previously been convicted for crimes committed in the field of property delicts, including robbery, as well as violent delicts, including murder.

In an attempt to derive some general conclusions on the phenomenological features of homicide, based on sociodemographic characteristics, we are brought back to one of the previously mentioned statements about the significance of psychological and situational factors in the manifestation of criminal behavior. Namely, the ones including age, education, employment, occupation, marital status, economic circumstances. The nature of the place of birth and place of residence can hardly be considered as reliable indicators of an increased risk for participation in the criminal activities of the homicidal population. Nevertheless, this, and other empirical research support the fact that the killers are a heterogeneous population, in a phenomenological sense, with respect to demographic characteristics, and that social features are only the breaking point of several etiological factors.

Key words: *homicidal population, murder, sociodemographic characteristics, convicted population*

Прилог 1.

ИЗЈАВА САГЛАСНОСТИ:

Прочитао сам и разумео дате информације и пристајем на учешће у овом истраживању.

а) Пристајем да учествујем б) Не пристајем да учествујем

Псеудоним: _____ Датум: _____

1) Због ког кривичног дела или кривичних дела сте осуђени (можете написати само члан КД и став Кривичног законика)

2) Старост: _____ (наведите број година старости)

3) образовање:

- а) незавршена основна школа
- б) завршена основна школа
- в) завршена средња школа
- г) завршена виша школа или висока струковна
- д) завршен факултет
- ђ) завршене постдипломска студије
- е) завршен мастер
- ж) завршене докторске студије

4) Претходно запослење:

- а) студент
- б) незапослен
- в) хонорарни посао
- г) запослен на одређено
- д) запослен на неодређено

5) Занимање _____

6) Брачни статус:

- а) ожењен
- б) неожењен
- в) разведен

- г) удовац
- д) живи у ванбрачној заједници

7) Месечни приходи породице:

- а) до 20.000 РСД
- б) 21.000 до 40.000 РСД
- в) 41.000 до 60.000 РСД
- г) преко 61.000 РСД

8) Место рођења:

- а) село
- б) град

9) Место становања (пребивалишта):

- а) село
- б) град

10) Да ли сте раније били осуђивани?

- а) Да
- б) Не

11) За које кривично дело или кривична дела сте раније били осуђивани?
